

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS POLIGRAFO NAUDOJIMO ĮSTATYMO NR. VIII-1906
2, 4, 5, 7, 8, 9 IR 10 STRAIPSNŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos poligrafo naudojimo įstatymo Nr. VIII-1906 2, 4, 5, 7, 8, 9 ir 10 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Projektas) parengtas atsižvelgiant į praktikoje pastebėtus Lietuvos Respublikos poligrafo naudojimo įstatyme (toliau – Įstatymas) įtvirtinto reglamentavimo trūkumus dėl galimybės tirti poligrafu ne tik paslapčių subjektų darbuotojus, bet ir kitus asmenis, kuriems suteikiama teisė dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, bei atsisakant perteklinių sąlygų, susijusių su tyrimo poligrafu tvarkos reglamentavimu.

Projektu siekiama:

1. Įtvirtinti galimybę tirti poligrafu naujas asmenų kategorijas:
 - 1.1. įmonių, kurioms išduotas ar kurios pretenduoja gauti tiekėjo patikimumo pažymėjimą, darbuotojus bei tiekėjus – fizinius asmenis, tikrinant juos dėl leidimo dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija (toliau – leidimas) išdavimo;
 - 1.2. asmenis, pretenduojančius tapti žvalgybos slaptaisiais bendradarbiais;
 - 1.3. užsieniečius, kai Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pagrindu siekiama atlikti jų keliamos grėsmės valstybės saugumui vertinimą.
2. Tobulinti Įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatytą tyrimo poligrafu atvejo formulotę, kuri praktikoje kelia aiškinimo ir taikymo klausimų.
3. Patikslinti Įstatymą, kad asmens tikrinimą dėl leidimo išdavimo atliekančioms institucijoms nusprendus taikyti tyrimą poligrafu asmens darbdavio prašymas atlikti tyrimą nebūtų reikalingas.
4. Numatyti galimybę sprendimą dėl tyrimo poligrafu atlikimo priimti ne tik tyrimo poligrafu subjekto vadovui, bet ir jo įgaliotam asmeniui.
5. Siekiant teisinio aiškumo, detalizuoti pasekmes asmeniui atvejais, kai tyrimo poligrafu išvada yra neigiama ir kai asmuo atsisako tirtis poligrafu.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Projekto iniciatorius – Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos. Projektą parengė Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos (Audronė Jakučionienė, tel. +370 680 62 219, el. p. audronej@aotd.kam.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Įstatymo 4 straipsnyje tarp nurodytų tyrimo poligrafu objektų nėra numatyti įmonių, kurioms išduotas tiekėjo patikimumo pažymėjimas ar kurios pretenduoja tokį pažymėjimą gauti, darbuotojai bei tiekėjai – fiziniai asmenys, turintys ar pretenduojantys gauti tiekėjo leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija. Todėl asmenų, dirbančių ar pretendujančių dirbti su įslaptinta informacija, tačiau kurie nėra valstybės tarnautojai, kariai, pareigūnai ar institucijų darbuotojai, tyrimas poligrafu negali būti atliktas. Šiuo metu poligrafu gali būti tiriami žvalgybos slaptieji bendradarbiai, tačiau nenustatyta galimybė poligrafu tirti kandidatus į žvalgybos slaptuosius bendradarbius. Taip pat nėra pagrindo tirti poligrafu užsieniečius.

Vadovaujantis Įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punktu, asmenys poligrafu gali būti tiriami sprendžiant klausimą dėl leidimo išdavimo ar panaikinimo, kai yra pagrindas manyti, kad asmuo nuslėpė arba pateikė melagingus biografijos faktus ar kitus duomenis apie save ir savo aplinką.

Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo (toliau – VTPĮ) 18 straipsnio 6 dalyje yra apibrėžtas ratas institucijų, kurioms yra pavesta tikrinti asmenis dėl leidimo išdavimo, o pagal to paties straipsnio 5 dalį ir atlikti tyrimą poligrafu. Įstatymo 7 straipsnio 2 dalis nustato, kad prašymą atlikti tyrimą ir medžiagą apie tiriamą asmenį tyrimo subjekto (asmens tikrinimą atliekančios

institucijos) vadovui turi pateikti institucijos, kurioje tarnauja, dirba ar yra atrinktas tarnauti ar dirbti tiriamas asmuo, vadovas arba jo įgaliotas asmuo. Susiklosto tokia situacija, kad asmenį tikrinanti institucija privalo kreiptis į tikrinamo asmens institucijos vadovą su prašymu, kad šis pateiktų prašymą dėl tyrimo poligrafu atlikimo asmeniui. Nesant tokio kreipimosi (prašymo), tyrimo poligrafu procedūros negali būti atliekamos.

Įstatymo 7 straipsnio 1 ir 2 dalyse, 8 straipsnio 4 dalyje ir 9 straipsnio 2 dalyje nurodytais atvejais teisė priimti sprendimą dėl tyrimo poligrafu atlikimo numatyta tik tyrimo poligrafu subjekto vadovui.

Įstatymo 10 straipsnyje nurodyta, kad tiek tais atvejais, kai tyrimo išvada yra neigiama, tiek atvejais, kai asmuo atsisako tirtis poligrafu, pasekmės asmeniui yra tokios pat, t. y. atsižvelgiant į visą turimą informaciją apie tiriamą asmenį ir jo aplinką, jam leidimas neišduodamas.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Atsižvelgiant į tai, kad Įstatyme nustatytas reglamentavimas siejasi su VTPI, o Projektu siūlomos nuostatos ir su Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Įstatymo 2 straipsnis papildomas bendrąja nuostata dėl sąvokų aiškinimo pagal minėtus įstatymus.

Projektu siūloma Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatytą tyrimo poligrafu objektų sąrašą papildyti tiekėjų, kuriems išduotas tiekėjo patikimumo pažymėjimas ar kurie pretenduoja tokį pažymėjimą gauti, darbuotojais bei tiekėjais – fiziniiais asmenimis, turinčiais ar pretenduojančiais gauti tiekėjo leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, kadangi jų veikla yra susijusi su įslaptintos informacijos naudojimu, apsauga ir susipažinimu su ja, todėl tikrinant juos dėl leidimo išdavimo turėtų būti taikomos vienodos sąlygos, kaip ir tikrinant valstybės tarnautojus, karius, pareigūnus ar institucijų darbuotojus. Taip pat siekiant užtikrinti, kad žvalgybos slaptaisiais bendradarbiais taptų tik tie asmenys, dėl kurių patikimumo ir lojalumo Lietuvos Respublikai nekyla jokių abejonių, ir siekiant išvengti galimų vidaus rizikos veiksnių, pavojų ir grėsmių nacionaliniam saugumui ir valstybės interesams, sudaroma galimybė kilusias abejones dėl asmens, pretenduojančio tapti žvalgybos slaptuoju bendradarbiu, patikimumo ir (ar) lojalumo įvertinti atliekant jo tyrimą poligrafu.

Tiekėjų – juridinių asmenų, turinčių tiekėjo patikimumo pažymėjimą ar pretenduojančių tokį pažymėjimą gauti, darbuotojais bei tiekėjais – fiziniiais asmenimis, turinčiais ar pretenduojančiais gauti tiekėjo leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, nesiūloma papildyti Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 2 punkte numatyto sąrašo, nes Projekto 2 straipsniu sudaromos sąlygos šiuos darbuotojus patikrinti poligrafu, tikrinant juos dėl leidimo išdavimo. Pagal VTPI 36 straipsnio 3 ir 3¹ dalis, šiuos asmenis dėl leidimo išdavimo tikrina tik Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, kurie vadovaudamiesi VTPI 18 straipsnio 5 dalimi tik ir gali atlikti tyrimą poligrafu. Situacija, kad kita institucija pateiktų prašymą atlikti minėtų darbuotojų patikrinimą poligrafu, negalima.

Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 2 punkte numatytas sąrašas nepildomas žvalgybos slaptaisiais bendradarbiais, kadangi asmuo susitarimo pagrindu slaptai bendradarbiauja su konkrečia žvalgybos institucija, todėl patikrinti poligrafu tokį asmenį kitame tyrimo poligrafu subjekte neleidžia bendradarbiavimo konfidencialumo ir veiklos neskelbtinumo reikalavimai.

Vienas iš Įstatyme numatytų tyrimo subjektų – Valstybės saugumo departamentas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 4 straipsnio 4, 5 ir 7 dalimis, atlieka užsieniečio keliamos grėsmės valstybės saugumui vertinimą ir teikia išvadas bei informaciją Migracijos departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Esama geopolitinė situacija ir suaktyvėjusi priešiškų valstybių žvalgybos tarnybų veikla Lietuvoje bei padažnėję verbavimo atvejai lemia tai, kad užsieniečio tyrimas poligrafu galėtų suteikti Valstybės saugumo departamentui naudingos papildomos informacijos, apibūdinančios užsienietį ir jo aplinką, t. y. kaip ir atliekant asmenų, pretenduojančių gauti leidimą, tikrinimą, taip ir užsieniečių atveju tyrimas poligrafu būtų tik vienas iš tokio vertinimo įrankių (siekiant įvertinti užsieniečio pateiktos ir tikrinimą atliekančios institucijos surinktos informacijos patikimumą). Todėl siūlytina Įstatymo 4

straipsnio 3 dalyje įtvirtinti galimybę Valstybės saugumo departamentui, vykdant Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nustatytas funkcijas ir užtikrinant užsieniečių buvimo, gyvenimo Lietuvos Respublikoje ir vykimo per Lietuvos Respublikos teritoriją kontrolę, tirti poligrafu naują asmenų kategoriją – užsieniečius. Naujai siūlomoje Įstatymo 5 straipsnio 3 dalyje nustatoma, kad užsieniečiai gali būti tiriami dviem atvejais: 1) kai Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pagrindu siekiama atlikti jų keliamos grėsmės valstybės saugumui vertinimą; 2) asmeniui pateikus prašymą atlikti pakartotinį tyrimą. Įtraukus naują tyrimo poligrafu asmenų kategoriją, siekiant teisinio aiškumo ir Įstatymo nuostatų suderinamumo, Įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje nurodytas tyrimo poligrafu tikslas papildomas nuoroda į naują 4 straipsnio 3 dalį, 7 straipsnio 1 dalis papildoma nuoroda į naują 5 straipsnio 3 dalį (tyrimo poligrafu atvejis), o 10 straipsnyje papildomai aptariamos pasekmės, jei užsieniečio tyrimo išvada yra neigiama arba šis asmuo atsisako tirtis poligrafu, t. y. pirmuoju atveju išvada dėl jo keliamos grėsmės valstybės saugumui daroma atsižvelgiant į visą turimą informaciją apie tiriamą asmenį ir jo aplinką, o antruoju atveju – šiam asmeniui atsisakius tirtis poligrafu, daroma išvada, kad asmuo kelia grėsmę valstybės saugumui.

Projektu siūloma patikslinti Įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatytą tyrimo poligrafu atvejį. VTPĮ 17 straipsnio 2 dalyje numatytas sąrašas aplinkybių, dėl kurių asmuo nėra patikimas ir lojalus Lietuvos valstybei ir leidimas tokiam asmeniui neišduodamas. Šiuo metu galiojančiame Įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punkte nurodytas tyrimo poligrafu atvejis susijęs tik su viena iš minėtame sąraše nurodytų aplinkybių – kai yra pagrindas manyti, kad asmuo nusišėpė arba pateikė melagingus biografijos faktus ar kitus duomenis apie save ir savo aplinką (VTPĮ 17 straipsnio 2 dalies 11 punktas). Kitų aplinkybių, esančių leidimo neišdavimo pagrindu, patikrinimo atliekant tyrimą poligrafu Įstatymas nenumato. Projektu siūlomas Įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punkto pakeitimas sudarytų galimybę tyrimą poligrafu naudoti kaip vieną iš būdų, kurį leidžia VTPĮ, patikrinti, ar asmuo nusišėpė arba nepateikė melagingų duomenų, dėl kurių jo nebūtų galima pripažinti patikimu ir lojaliu Lietuvos valstybei. Ši priemonė padėtų tikrinimą dėl leidimo išdavimo atliekančiai institucijai įsitikinti, ar nėra VTPĮ nustatytų aplinkybių, dėl kurių leidimas neišduodamas. Todėl siūloma Įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatytą tyrimo poligrafu atvejį susieti su visų VTPĮ 17 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų aplinkybių, esančių leidimo neišdavimo pagrindu, patikrinimu ir minėtą punktą išdėstyti taip: „siekiant patikrinti, ar asmuo nusišėpė arba nepateikė melagingų duomenų apie Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje numatytas aplinkybes, dėl kurių asmuo negali būti laikomas patikimu ir lojaliu Lietuvos valstybei“.

Projektu siūloma pašalinti perteklinę administracinę naštą tiek asmenį dėl leidimo išdavimo tikrinančiai institucijai, tiek tikrinamo asmens darbdaviui, t. y. siūloma numatyti, kad asmens tikrinimą dėl leidimo išdavimo atliekančiai institucijai, nusprendus taikyti tyrimą poligrafu, nereikėtų kreiptis į tikrinamo asmens institucijos vadovą su prašymu, kad tikrinamo asmens vadovas pateiktų prašymą dėl tyrimo poligrafu atlikimo asmeniui, atitinkamai siūloma papildyti Įstatymo 7 straipsnio 2 dalį nuostata, kad prašymas atlikti tyrimą neteikiamas šio įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatytu atveju, kai tyrimo subjektai atlieka asmenų, turinčių ar pretenduojančių gauti leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, tikrinimą. Taip pat papildžius šia nauja nuostata, siekiant išvengti Įstatymo nuostatų kolizijos, 4 straipsnio 2 dalies 2 punktas pildytinas žodžiais „arba sprendimą tikrinti priima tyrimo subjektai, atliekantys asmenų, turinčių ar pretenduojančių gauti leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, tikrinimą“.

Siekiant sudaryti sąlygas optimizuoti tyrimo poligrafu subjektų vidaus darbo organizavimą, tikslinga numatyti, kad sprendimą atlikti tyrimą poligrafu priimti gali ne tik tyrimo poligrafu subjekto vadovas, bet ir jo įgaliotas asmuo. Šiuo tikslu Įstatymo 7 straipsnio 1 ir 2 dalis, 8 straipsnio 4 dalį ir 9 straipsnio 2 dalį siūloma papildyti žodžiais „arba jo įgaliotas asmuo“.

Projektu siūloma Įstatymo 10 straipsnyje nustatytas tyrimo poligrafu pasekmes diferencijuoti atsižvelgiant į tai, ar asmens, nurodyto Įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje, tyrimo išvada yra neigiama, ar asmuo atsisako tirtis poligrafu, t. y. pirmuoju atveju sprendimas dėl leidimo išdavimo ar turėto leidimo panaikinimo būtų priimamas atsižvelgiant į visą turimą informaciją apie tiriamą asmenį ir jo aplinką, o antruoju atveju – šiam asmeniui atsisakius tirtis poligrafu, jam leidimas neišduodamas ar

turėtas panaikinamas VTPĮ nustatytais atvejais ir tvarka. Toks reglamentavimas atitiktų ir VTPĮ 18 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą imperatyviają normą, jog asmeniui neatvykus tirtis poligrafu, jam leidimas neišduodamas, o išduotas panaikinamas VTPĮ nustatytais pagrindais.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Kadangi teisinis reguliavimas nėra keičiamas iš esmės, vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 1 dalimi, Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 276 „Dėl Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikos patvirtinimo“, 4 punktu, numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas neatliekamas.

Priėmus Projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Projektas įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Projekto įgyvendinimas įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Ar įstatymo projektas neprieštaruoja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Projektas neprieštaruoja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Projektą kitų teisės aktų priimti, pakeisti ar pripažinti netekusiais galios nereikės.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Projekte nėra naujų terminų, vertintinų Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo nustatyta tvarka.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Projektas neprieštaruja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms ir Europos Sąjungos teisei.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Projektui įgyvendinti įgyvendinamųjų teisės aktų priimti nereikės.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Projekto nuostatoms įgyvendinti valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų neprireiks, lėšų sutaupyti nenumatoma.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Specialistų vertinimų ir išvadų gauta nebuvo.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai Projekto žodžiai, kurių reikia Projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*, yra „asmenų tikrinimas“, „poligrafas“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.
